ខ្មែរវៀតមិញ

គឺយួនវៀតមិញដែលជាអ្នកបង្កើតពួកខ្មែរវៀតមិញនេះក្នុងរវាងឆ្នាំ១៩៤៦-១៩៤៧ តែកាលនោះមានខ្មែរ តែខ្ទង់សែសិបនាក់ ដែលជាសមាជិកក្នុងចលនាឥណ្ឌូចិនកុម្មុយនិស្ត (Indochinese Communist Party - ICP) ។ ពួកយួនវៀតមិញបានចូលមកបង្កើតមូលដ្ឋានបីនៅក្នុងស្រុកខ្មែរ ៖

១- មូលដ្ឋានក្រែក មេមត់-ជប់ មានជនជាតិយួនជាច្រើនជាកម្មកររបស់ចំការកៅស៊ូបារាំង ។ មូលដ្ឋាននេះធ្វើសកម្មភាពនៅក្នុងតំបន់ខេត្តក្រចេះ ស្ទឹងត្រែង រតនគិរី មណ្ឌលគិរី កំពង់ចាម ព្រៃវែង ស្វាយរៀង ។ មូលដ្ឋាននេះកាន់កាប់ដោយពួកយួនវៀតមិញផ្ទាល់តែម្តង ។

២- មូលដ្ឋានទី២នៅកំពត ដែលដឹកនាំដោយយួនកើតនៅស្រុកខ្មែរឈ្មោះអាចារ្យអន-មៀន ដែលយួនឲ្យក្លែងឈ្មោះថា សឺង-ង៉ុកមិញ ជាមេដឹកនាំរបស់ពួកខ្មែរវៀតមិញ ។ មូលដ្ឋាននេះធ្វើសកម្មភាពក្នុងមណ្ឌលខេត្តតាកែវ, កំពត, កោះកុង, កំពង់ស្ពឺ ។ ក្រោយមកទៀតមានលោកវិស្វករជី-គិមអាន និងសាឡុត-សរ មកពីស្រុកបារាំង មកចូលរួមក្នុងមូលដ្ឋាននេះដែរនៅឆ្នាំ១៩៥៣ (2) ។

៣- មូលដ្ឋានទី៣គឺនៅប៉ែកខាងលិចឆៀងខាងត្បូងខេត្តបាត់ដំបង ត្រង់តំបន់សំឡូត ក្រញូង ។ យួនបានជ្រើសរើសគណកម្មាធិការដែលជាអតិតខ្មែរឥស្សរៈ ដែលមានលោកស៊ីវ-ហេង(៩) ជាមេបញ្ជាការសឹកភូមិភាគពាយព្យទិស, មូល-សម្បត្តិជាមេទ័ព, រុង-លើត (ឡុន-ជា) ជានាយផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច, អាចារ្យឡាច-សាវេន និងឡាច-សារ៉ន ជាគណៈនយោបាយ ។ មូលដ្ឋាននេះធ្វើសកម្មភាពក្នុងខេត្តពោធិសាត់ បាត់ដំបង សៀមរាប ។

សាឡុត-សរ ឬប៉ុល-ពត បានវិលមកចូលរួមក្នុងចលនាខ្មែរវៀតមិញ ដែលមានមេដឹកនាំយួនឈ្មោះសឺង-ង៉ុកមិញ ក្នុងខែមករា ឆ្នាំ១៩៥៣ នៅមូលដ្ឋានកំពង់ត្រាច ។

ក្នុងសន្និសិទហ្សឺណែវឆ្នាំ១៩៥៤ ពួកខ្មែរវៀតមិញគ្មានកៅអីទេ ដោយពួកនេះគ្មានដែនដីរំដោះកាន់កាប់ដូចយួនហូ-ជីមិញ ។ ឯប៉ាថេតឡាវមានកៅអី ដោយគេមានមូលដ្ឋានរំដោះនៅប៉ែកខាងជើងជាប់នឹងទល់ដែនយួន ។ ចំពោះប្រទេសខ្មែរ មានតែរដ្ឋាភិបាលសម្តេចសីហនុទេដែលតំណាងកៅអីខ្មែរ ដោយយកខ្មែរឥស្សរៈចុះចូលមានដាប-ឈួន, ច័ន្ទរង្សី, ពុត-ឆាយ ជាបន្ទាល់មិនឲ្យបែងចែកប្រទេសខ្មែរជាពីរ ដូចជាប្រទេសលាវនិងយួនទេ ។ នេះជាមេរៀនមួយរបស់ពួកខ្មែរវៀតមិញដែលក្រោយមក ក្លាយមកជាខ្មែរក្រហម ។ មេរៀននេះហើយដែលជំរុញឲ្យក្រុមប៉ុល-ពតអនុវត្តនូវផែនការវាយរំដោះយកតំបន់ជនបទឡោមព័ទ្ធទីក្រុងពុករលួយ រហូតដល់បានសំរេចជោគជ័យជាស្ថាពរក្នុងថ្ងៃទី១៧ មេសា ឆ្នាំ១៩៧៥ (តាមឱវាទម៉ៅ-សេទុង) ។

(៩) ស៊ីវ-ហេងចូលរួមជាមួយលន់-នល់ក្នុងឆ្នាំ១៩៧០ ធ្វើជាវរសេនិយទោនៅបន្ទាយសឹករងស៊ីសុផុន ។

ក្រោយសន្ធិសិទហ្សឺណែវ យួនបានយកខ្មែររៀតមិញរាប់ពាន់នាក់ ឲ្យទៅជ្រក កោននៅហាណូយ រង់ចាំឱកាសល្អលើកក្រោយទៀត ។ ក្នុងនោះមានមេដឹកនាំខ្មែររៀតមិញឈ្មោះសឺង-ង៉ុកមិញ (អាចារ្យអន-មៀន) ក៏ទៅរស់នៅក្រុងហាណូយដែរ ។

ក្រុមទី២ខ្មែររៀតមិញមាន សាឡុត-សរ, រុង-លើត (នួន-ជា), ស៊ីវ-ហេង, មូល-សម្បត្តិ (រស់-ញឹម ឬតាកៅ), អាចារ្យឡាច-សាវ៉េន, ឡាច-សាវេនជាដើមមិនទៅហាណូយតាមពួកយួនរៀតមិញឡើយ ។ គឺក្រុមទី២នេះឯង ដែលក្រោយមកក្លាយជាខ្មែរក្រហម ។ ពួកក្រោយនេះចែកចេញជាពីរក្រុមទៅទៀត ៖

១- ក្រុមទី១មាន លោកស៊ីវ-ហេង, មូល-សម្បត្តិ,អាចារ្យឡាច-សាវេន, ឡាច សាវ៉េន បានរស់នៅរកស៊ីជាជនសាមញ្ញធ្វើស្រែចំការក្រួចនៅភូមិវត្តគរខ្លះ នៅរូងកន្ទឹកង់ហាតខ្លះ (តាមដងស្ទឹងសង្កែទៅលើ), នៅភូមិថ្វាកខ្លះ ក្នុងខេត្តបាត់ដំបង ។

២- ក្រុមទី២មាន សាឡុត-សរ (ប៉ុល-ពត), រុង-លើត (នួន-ជា) និងគ្នាគេមួយចំនួនទៀត បន្លំបង្កប់ខ្លួនក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញដើម្បីរៀបចំគ្រឹះបដិវត្តន៍ ។ ពួកគេជួលផ្ទះនៅជិតៗគ្នាត្រង់ម្តុំមេភ្លើងខាងក្រោមពេទ្យចិន ។ ពួកគេបង្កប់ខ្លួន ធ្វើសកម្មភាពពន្យល់ទាក់ទាញពួកយុវសិស្សក្រីក្រ ដែលភាគច្រើនមិនស្គាល់ថាកុម្មុយនិស្តជាស្អីផង ។

*　　　*

*

ខ្មែរក្រហម

នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ សាឡុត-សរ និងឡេង-បេងគន (១០) បានបង្កើតវិទ្យាល័យឯកជនពីរនៅជិតមេភ្លើងក្រោមពេទ្យចិនគឺ : វិទ្យាល័យកម្ពុជាបុត្រ និងវិទ្យាល័យចំរើនវិជ្ជា ។ ឡៅ-បេងគន នៅបង្រៀនប្រវត្តិសាស្ត្រក្នុងវិទ្យាល័យទាំងពីរ, គឺជននេះហើយដែលបញ្ចុះបញ្ចូលសិស្សក្រីក្រគ្មានប្រាក់បង់ថ្លៃសាលា ធ្វើជា « ចលនាយុវជនកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា - អក្សរកាត់ហៅថា : យុវកក » (១១) ឡើង ។ ពួកសមាជិកចលនា « យុវកក » គឺជាចលនាស្នូលបដិវត្តន៍របស់សាឡុត-សរ ។ ក្រោយដែលពួកខ្មែរក្រហមមានជ័យជំនះរំលំរបបសាធារណរដ្ឋលន់នល់ នៅថ្ងៃទី១៧ មេសា ១៩៧៥មក អង្គការខ្មែរក្រហមបានយកពួក យុវកក នេះមកធ្វើជាគណៈស្រុកនានា ឬជួនកាលតែងតាំងជាគណសហករណ៍ផង ។

(១០) ជាឈ្មោះពិតរបស់នួន-ជា ព្រោះឪពុកឈ្មោះ ឡៅ-លីវ នៅភូមិវត្តគរ ខេត្តបាត់ដំបង ។

(១១) សំដីឆ្លើយឆ្លងគណៈស្រុកឆេងជាមួយម្តាយនួន-ជា នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ១៩៧៨ ។ កាលណោះប៉ុល-ពតបានយកយោធាមជ្ឈឹមបក្សទៅព័ទ្ធចាប់មូល-សម្បត្តិ ភាគពាយ័ព្យនិងគណៈតំបន់, គណៈសហករណ៍, គណៈស្រុក, គណៈឃុំ, កងឈ្លបនិងកងយោធា ដកហូតអាវុធអស់រួចយកទៅសម្លាប់ចោល លើកលែងតែគណៈស្រុកយាន ដែលជិតដិតនឹងម្តាយនួន-ជា គេមិនបានចាប់ចងឬធ្វើទោសអ្វីឡើយ ។ កាលនោះស្មេរខ្ញុំនៅធ្វើជាកម្មករក្នុងរោងជាងឃុំវត្តគរ តាំងនៅពីរគីឡូខាងលើឃុំវត្តគរ ។ ថ្ងៃ១៨មិថុនា១៩៧៨ គណៈឃុំដាក់ទិសឲ្យទៅចូលរើដែក កាត់សំបករថយន្តតូចៗយកមកធ្វើជាប៉ែលចាក់ដីចែកចាយឲ្យពួកកងចល័តនិងសេនាជនឃុំវត្តគរ ។ ស្រាប់តែមានរថ-ក្រោះ ំ-១១៣ ជាងម្ភៃគ្រឿងនិងពួកយោធាខ្មង់៥,០០០នាក់ ចូលមកក្នុងអតីតក្រុងបាត់ដំបងដោ-យគ្មានឲ្យដំណឹងជាមុន ចាប់ចងពួកគណៈពាណិជ្ជ, គណៈស្រុកនានា ហើយទៅចាប់មូល-សម្បត្តិនៅផ្ទះគាត់ក្បែរចំការជប៉ុន ជិតភ្នំតូចភ្នំធំ ។ កាលនោះពួកយោធាបានដេញពួកជាងខ្ញុំឲ្យវិលមកឃុំវិញ ។ ហេតុការណ៍នេះបានធ្វើឲ្យខ្ញុំមានសេចក្តីងឿងឆ្ងល់ណាស់ ដោយវាចាប់សម្លាប់តែគ្នាវា គឺម្នាក់ៗយល់ថា ជាពៀរវេរារបស់ពួកវា ឈាមស្រែកស្បែកហៅ ព្រោះពួកពាយ័ព្យទិសនេះក៏សម្លាប់ប្រជាជនខ្មែរអស់ច្រើនសំបើមណាស់ដែរ ។ ដោយការពិចារណាតាមហេតុការណ៍ ក្រោយមកទើបខ្ញុំដឹងថា មកពីដន្លងរបស់មូល-សម្បត្តិ ឈ្មោះសោ-ភឹមបានក្បត់ប្រុងធ្វើរដ្ឋប្រហារក្នុងរវាងខែវិច្ឆិកាឆ្នាំ១៩៧៧ តែប៉ុល-ពតវាដឹងខ្លួនមុន ឯសោ-ភិមគណៈភូមិភាគបូព៌ាទិស ក៏ត្រូវយោធាស្មោះនឹងប៉ុល-ពតសម្លាប់បានទៅ ។ ឯកូនប្រុសមូល-សម្បត្តិមួយឈ្មោះមិត្តឆ្នាំង (ឈ្មោះបដិវត្តន៍)បានរៀបការជាមួយកូនស្រីសោ-ភិម ។ មូល-សម្បត្តិនិងសោ-ភិមជាក្លើនឹងគ្នាផង តាំងពីសម័យខ្មែរវៀតមិញមក ។ ពេលនោះគេយកពួកយុវកកពីភូមិភាគនិរតីតាកែវ-កំពត មកជំនួសគណៈផ្សេងៗនៅពាយ័ព្យទិស ។ គណៈស្រុកឆេង ដែលទើបបានមកកាន់ក្តាប់ស្រុកបាត់ដំបង ជំនួសគណៈស្រុកហឿន (ត្រូវចាប់សម្លាប់ចោលជាមួយមូល-សម្បត្តិ) នោះ បានចូលទៅគួរសមយាយពាញ (ម្តាយនួន-ជា) ។ យាយពាញបានសួរគណៈស្រុកឆេងថា ៖ កូនអើយ, យ៉ាងណាបានជាកូនឯងបានមកជួបពាក់ព័ន្ធជាមួយនឹងអង្គការ ? ។ គណៈស្រុកឆេងបានឆ្លើយតបវិញថា ៖ អូ! ម៉ាអើយ ខ្ញុំក៏ ក៏ជាអតិតកូនចៅក្នុងចលនាយុវកករបស់អ៊ុំជាដែរតើ ។ កាលនោះខ្ញុំនៅរៀនសាលាចំរើនវិជ្ជា ។ ម៉ាអើយ ពួកគិញប៉ូលីសរបស់សីហនុនិងអាឆ្កែលន់-នល់ គ្មានដឹងខ្យល់អីសោះតែម្តង ពួកខ្ញុំធ្វើវិច្ឆេទកម្ម វិទ្ធង្សនាក្រឡុកបង្កចលនា ពួកនេះគ្មានដឹងអីសោះ ហើយបើចាប់បានពួកខ្ញុំខ្លះ យកលុយទៅស្ងួក វាលែងឲ្យរួចខ្លួនមកវិញអស់ ពួកវាមើលឃើញលុយជាធំលើសអ្វីៗទាំងអស់ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦០ មានពួកបញ្ញវ័ន្តក្រហមខ្លះវិលត្រឡប់មកពីស្រុកបារាំង ដូចជា ៖ ថៅ-សេង, ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់, ភោគ-ឆាយ, គាត-ឆុន, ហ៊ូ-នឹម ។ ឆ្នាំនោះពួកកុម្មុយនិស្តខ្មែរបានបង្កើតបក្សម៉ាសសីស្ត-ឡេនីននៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦០ មានពួកបញ្ញវ័ន្តក្រហមខ្លះវិលត្រឡប់មកពីស្រុកបារាំង ដូចជា ៖ ថៅ-សេង, ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់, ភោគ-ឆាយ, គាត-ឆុន, ហ៊ូ-នឹម ។ ឆ្នាំនោះពួកកុម្មុយនិស្តខ្មែរបានបង្កើតបក្សម៉ាសសីស្ត-ឡេនីននៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ។ តាំងពីឆ្នាំនោះមក ចលនាយុវកកបានលូតលាស់ជាខ្លាំង ។ ពួកនេះជាមេក្រមីជ្រៀតចូលមកទិសអង្គការ ចូលទៅបន្លំខ្លួននៅក្នុងគ្រប់សកម្មភាពនានា ដែលមានប្រយោជន៍ដល់បក្សគេ ដូចជាបាតុកម្មវាយស្ថានទូតអាមេរិកាំងក្នុងឆ្នាំ១៩៦៣ (១២), បាតុកម្មសិស្សក្នុងឆ្នាំ១៩៧២-៧៣ រហូតធ្វើឃាតលោកថាច់-ជា និងវេជ្ជបណ្ឌិតកែវ-សាំងគីម ក្នុងបរិវេណវិទ្យាល័យ១៨មិនា (អតិតវិទ្យាល័យព្រះយុគន្ធរ), បាតុកម្មបុគ្គលិកសិក្សាក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣-៧៤ ដើម្បីបំបែរទិសបាតុកម្ម ឲ្យក្លាយជាឈ្នាន់បំរើផលប្រយោជន៍របស់បក្សកុម្មុយនិស្តខ្មែរទៅវិញ ។

ពួកយុវកកចេះតែទាក់ទងបន្តតាមខ្សែរយៈគេ ដើម្បីប្រមូលសមាជិកឲ្យបានកាន់តែច្រើនថែមទៀត ។ គេជ្រៀតចូលទៅក្នុងចំណោមពួកនិស្សិត ដូចជាករណីជុំ-រំភើយ (១៣) ក្នុងគណកម្មការសមាគមនិស្សិតនៅមហាវិទ្យាល័យអក្សរសាស្ត្រភ្នំពេញជាដើម ។

ពពួកយុវកកខ្លះទៀតដែលបានក្លាយទៅជាគ្រូបង្រៀន សាស្ត្រាចារ្យ ក៏បានសាបព្រួសមនោគមវិជ្ជាកុម្មុយនិស្តក្នុងចំណោមមិត្តភក្តិគ្រូបឋមសិក្សាឬសាស្ត្រាចារ្យ ។ ក្នុងចំណោមសាស្ត្រាចារ្យ មានលោកគ្រូធុច-រិន (សាស្ត្រាចារ្យម.ស.ប.ភ.), លោកឃី-យ៉ុន (១៤) (បរិញ្ញាប័ត្រអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ)...។ ក្រោយមកថ្ងៃទី១៧មិនា១៩៧៣ ក្រោយដែលពួកកូនចៅលោកលន់-ណុន បានគប់គ្រាប់បែកបំបែកហ្វូងបាតុកម្មគ្រូ ដែលកំពុងតែធ្វើមីទីង មានគ្នាជាង៥០០នាក់ ក្នុងបរិវេណមហាវិទ្យាល័យគរុកោសល្យខាងត្បូង មានស្លាប់គ្រូពីរនាក់និងរបួសជាច្រើននាក់មក ពួកសាស្ត្រាចារ្យគ្រូបង្រៀនមួយចំនួនទៀតយល់ឃើញថា បើទ្រាំនៅតទៅទៀត នឹងត្រូវពួកលន់-ណុនសម្លាប់ចោល ហើយថែមពីលើនេះទៅទៀត របបសាធារណរដ្ឋលោកលន់-នល់ពុករលួយអយុត្តិធម៌ណាស់ មិនទាំងគោរពលក្ខ័ណ ដែលចារលើស្តូបសាធារណរដ្ឋ នៅមុខអតិតបរមរាជវាំងសោះ ហើយតទៅមុខគ្មានសង្ឃឹមឈ្នះពួករណៈសិរ្សរំដោះជាតិឡើយ ទើបពួកនោះក៏រត់ចូលខ្មែរក្រហមបណ្តោយដូចជាធួន-ឃឿន

(១២) កាលនោះសម្តេចបញ្ជាទាហានហ្លួងស្លៀកពាក់ស៊ីវិល ចូលទៅក្នុងវិទ្យាល័យនានា នាំសិស្សចេញទៅវាយស្ថានទូតអាមេរិកាំង មានលោកឃឹម-ទិតជាអ្នកដឹកនាំធ្វើ តាមសំដីលោកប៉ៅ-ថន និងលោកស៊ិម-គិន ។

(១៣) ជុំ-រំភើយ ជាអតិតសិស្សខ្ញុំក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨-៦៩ កាលជាប់មធ្យមសិក្សាប័ត្រភាគទី២ក្នុងឆ្នាំ១៩៧២ បានទៅបន្តវិជ្ជានៅមហាវិទ្យាល័យអក្សរសាស្ត្រ ផ្នែកប្រវត្តិវិទ្យា-ភូមិវិទ្យា មាជុំ-រំភើយម្នាក់ឈ្មោះមិត្តហឿន ជាអតីតខ្មែរក្រហមនៅសំឡូត ។ សម័យប៉ុល-ពតមិត្តហឿនធ្វើជាគណៈស្រុកភ្នំសំពៅ ខេត្តបាត់ដំបង ។

(១៤) លោកឃី-យ៉ុន ត្រូវជាបងថ្លៃលោកឯក-សំអុល អគ្គលេខាធិការមហាវិទ្យាល័យអក្សរសាស្ត្រ ។

	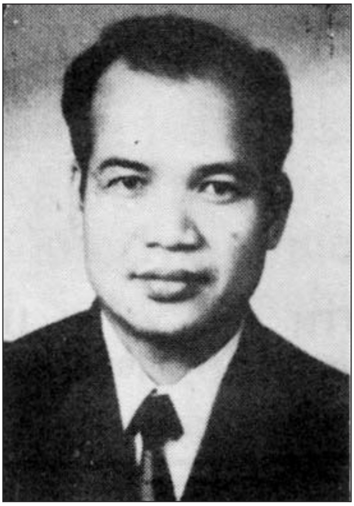
លោកថាច់-ជា	លោកកែវ-សង់គីម

(អ្នកនិពន្ធ «ដំណើរឆ្ពោះមកទិសខាងលិច ឬឥណ្ឌូចិនក្នុងឆ្នាំ២,០០០»), លោកកុល-យឿត (បរិញ្ញាប័ត្រអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ), លោកសោម-សំអ៊ុន (បរិញ្ញាប័ត្រប្រវត្តិវិទ្យា) បីនាក់ក្រោយនេះចេញពីបាត់ដំបងនៅដើមខែមិនា១៩៧៥ ។

ក្នុងចំណោមពួកបច្ចេកទេសវិស្វករ ក៏មាននិន្នាការក្រហមដែរដូចជា លោកគាត-ឆុន, លោកជី-គឹមអាន (១៥), លោកវេជ្ជបណ្ឌិតធ្មេញឌី-ផុន (១៦), លោកងួន-អេង (វិស្វករ), លោកម៉ែន-នីថូ (វិស្វកអគ្គីសនី), លោកសៀង-ប៉ោសែ (វិស្វករនិងនាយកក្រសួងសុរិយោដី), លោកចន្ទ-បុប្ផ (ចៅក្រម) ។ល។...

មេដឹកនាំចលនាយុវកគឺ ឡៅ-បេងគន (នួន-ជា) ។ ជននេះរស់នៅបង្កប់ខ្លួនក្នុងក្រុងភ្នំពេញរហូតមកដល់ឆ្នាំ១៩៧២-៧៣ ទើបចេញទៅព្រៃ តែនៅតែលបចូលមកម្តងៗទៀត ដើម្បីទាក់ទងពួកខ្មែររយៈក្នុងក្រុង ។ នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ក្រៅពីធ្វើជាគ្រូឯកជននៅវិទ្យាល័យចំរើនវិជ្ជានិងកម្ពុជបុត្រ ជននេះបន្លំខ្លួនធ្វើជាអ្នកចិញ្ចឹមមាន់-ទា លក់ឫស្សី ផ្តៅ ស្លឹកប្រក់ផ្ទះនៅម្តុំជិតវត្តស្ទឹងមានជ័យ ។

(១៥) អ្នកស្រីជី-គឹមអាន ជាសាស្ត្រាចារ្យ មសបភ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧២ ។ អ្នកស្រីបានផ្លាស់ពីភ្នំពេញមកបង្រៀននៅវិទ្យាល័យនេត-យ៉ង់ បាត់ដំបងដែរ ។ ប្រហែលដោយខុសគោលបំណងដែលប៉ុងប្រាថ្នាពីមុនមក ទើបឮថាលោកជី-គឹមអាន បានចងកធ្វើអត្តឃាតខ្លួនឯងក្នុងរវាងឆ្នាំ១៩៧៣នៅតំបន់អូររអណ្តូងទៅ ? ។

(១៦) លោកវេជ្ជបណ្ឌិតឌី-ផុន បានរត់ចូលព្រៃក្នុងឆ្នាំ១៩៧២ ហើយក្រោយមកត្រូវបាត់ខ្លួនដោយអាថ៌កំបាំង ក្នុងរវាងឆ្នាំ១៩៧៣-៧៤ ។ អ្នកស្រីឌី-ផុន ជាសាស្ត្រាចារ្យរុក្ខជីវវិទ្យា (**Biologie végétale** *) របស់ខ្ញុំកាលខ្ញុំនៅជានិស្សិតផ្នែក រ.វ.គ.ធ. (* **SPCN** *) នៅមហាវិទ្យាល័យវិទ្យាសាស្ត្រ ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៦-៦៧ ។ ពេលចូលជំរំខៅ-អ៊ីដាង ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៩ ថ្ងៃទី២១ ខែវិច្ឆិកា ខ្ញុំបានជួបអ្នកស្រីឌី-ផុន ហើយបានសាកសួរពត៌មានខ្លះៗពីស្វាមី អ្នកស្រីគ្រាន់តែប្រាប់ថា ស្វាមីគាត់ត្រូវស្លាប់ប៉ុណ្ណោះ ហើយមិនព្រមផ្តល់ពត៌មានរឿងនយោបាយសោះ (ខ្លាចក្រហមសម្លាប់) ។*

ឯប្រពន្ធធ្វើជាអ្នកលក់បង្អែមចំណីសៀម ។ យ៉ាងហោចក្នុងមួយខែ ជននេះតែងមកលេងផ្ទះប្អូនស្រីឈ្មោះភូ-ពូន (ស្វាមីពាក់ស័ក្តិប្រាំឈ្មោះគីម-សាន ខាងផ្គត់ផ្គង់សម្ភារៈសាំង) នៅផ្សារអូឡាំពិក ហើយចាក់ស្រាហោណោស៊ីឬសំប៉ាញប្អូនថ្លៃផឹក ។ ជននេះលាក់កន្លែងរស់នៅយ៉ាងជិត (១៧) ។ បើដឹងថាបងប្អូនលួចតាមទៅមើលផ្ទះ ជននេះក៏ប្តូរទីលំនៅភ្លាម ។

បក្សកុម្មុយនិស្តខ្មែរបានរៀបផែនការគេយ៉ាងល្អិតល្អន់ណាស់ ក្នុងការដណ្តើមអំណាចពីស្តេចសីហនុ ។ គេបណ្តាក់គ្នាជ្រៀតចូលទៅនៅកៀកនឹងសីហនុ ក្នុងប្រព័ន្ធរដ្ឋាភិបាល (ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់...) តាមខ្សែរយៈសម្តេចវាំងប៉ែន-នុត ដែលជាអ្នកនាំឲ្យទៅជួបសីហនុ ។ ពួកខ្មែរក្រហមបានរៀបចំកំណត់គោលដៅគេដូចតទៅនេះ ៖

១- រៀបចំបង្កើតយុវជនស្មូលបដិវត្តន៍នៅទីក្រុងភ្នំពេញ (បង្កើតវិទ្យាល័យឯកជនចំរើនវិជ្ជា និងកម្ពុជបុត្រ) និងនៅទីរួមខេត្តខ្លះ ដូចជាកំពង់ចាម (ស្រុកកំណើតហ៊ូយន់), តាកែវ, កំពត (មូលដ្ឋានឃួនវៀតមិញ), បាត់ដំបង (ខ្មែរវៀតមិញនៅសំឡូត) គេជ្រើសយកតែសិស្សគ្រីក្រមកពង្វក់បំប៉នស្មារតី (ចលនាយុវកក = យុវជនកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា) ។ ពួកនេះហើយដែលជាអ្នកបង្កអនាធិបតេយ្យ បាចខិតប័ណ្ណធ្វើឲ្យចលាចលក្នុងទីក្រុង ដើម្បីបំបែរទិសបាតុកម្មឬកូដកម្មនានា ជាប្រយោជន៍បក្សកុម្មុយនិស្តខ្មែរទៅវិញ ។

២-បណ្តាក់គ្នាចូលទៅក្នុងរដ្ឋាភិបាល ដោយប្រើល្បិចចូលជិតខ្នាំងដើម្បីកំចាត់

(១៧) តាមសំដីរបស់អ្នកស្រីគីម-សាន ជាប្អូនស្រីបង្កើតឡៅ-បេងគន ដែលខ្ញុំបានជួបក្នុងពេលដែលកងទ័ពយួន ចូលមកយកស្រុកខ្មែរនៅដើមឆ្នាំ១៩៧៩នោះថា គាត់មានសេចក្តីក្តៅក្រហាយនិងជេរប្រទេចបណ្តាសារបងប្រុសនេះសព្វបែបយ៉ាង ព្រោះយកស្វាមីគាត់ទៅសម្លាប់ កាលដែលខ្មែរក្រហមចូលដល់ភ្នំពេញភ្លាម ។ សូមជំរាបថា អ្នកស្រីភូ-ពូនបានជាយកត្រកូលខុសពីឡៅ-បេងគននោះ ព្រោះអ៊ុំភូ-យឿង (អ៊ុំក្មេករបស់ស្មេរ) បានសុំពីយាយពាញមកធ្វើជាកូន ឯភរិយារបស់អ៊ុំភូ-យឿង ត្រូវជាប្អូនស្រីបង្កើតរបស់យាយពាញ ។ ពេលយោធាខ្មែរក្រហមដេញប្រជាជនឲ្យចេញពីទីក្រុងនោះ គ្រួសារគាត់នៅក្រោយគេបង្អស់ ព្រោះសំអាងថា បងប្រុសគាត់មកដល់ហើយ។ ប្អូនស្រីនួន-ជាម្នាក់ទៀតឈ្មោះឡៅ-គីមនី ជាភរិយាលោកកោះ-ពាញ (ប្អូនប្រុសលោកកោះ-ឈួន) ក៏បានមកជួបជុំគ្នានៅផ្ទះអ្នកស្រីភូ-ពូនដែរ ។ នួន-ជាបានប្រើយោធាឲ្យមកនាំយកលោកគីម-សានទៅជួប ។ ដោយមិនស្គាល់ណាមួយជាលោកគីម-សាននោះ យោធាក៏នាំប្រុសៗទាំងអស់ប្រាំនាក់ទៅឲ្យនួន-ជា ដែលនៅចំណោមនោះមាន លោកកោះ-ពាញ, គីម-សាន, ប៊ុនរិត-ខាំឡុន (បងថ្លៃប្រុសរបស់ស្មេរនៅលើវ) និងក្មួយពីរនាក់ទៀត ។ នួន-ជាកាត់ទុកតែលោកគិម-សានរួចដោះលែងអ្នកបួននាក់ឲ្យវិលត្រឡប់មកវិញ ។ នួន-ជាក៏សម្លាប់ប្អូនថ្លៃស័ក្តិប្រាំខាងដឹកជញ្ជូនសម្ភារៈនេះទៅ ដើម្បីសំដែងសេចក្តីស្មោះត្រង់ជាមួយប៉ុល-ពត ។ អ្នកស្រីគីម-សានចាំប្តីមិនឃើញវិលត្រឡប់មកវិញសោះ ។ លុះព្រឹកឡើងឃើញតែយោធាមកបណ្តេញទាំងអស់គ្នាឲ្យចេញពីផ្ទះ ។ លោកកោះ-ពាញមកស្លាប់នៅខេត្តពោធិសាត់ដោយគ្មានថ្នាំព្យាបាល ។ សព្វថ្ងៃអ្នកស្រីភូ-ពូនរស់នៅផ្សារលើ ជិតភូមិវត្តគរ បាត់ដំបង ។ កូនប្រុសម្នាក់ជាចល័ត ដោយពួកវាប្រើគ្មានពេលសំរាក ក៏ឈឺរត់មករកម្តាយដួលដាច់ខ្យល់ស្លាប់នៅនឹងកាំជណ្តើរខ្ទម ។ ឯកូនម្នាក់ទៀត ពួកវាចោទថាខ្ជិល ហើយចាប់យកទៅវាយធ្វើទារុណកម្ម រួចដុតសម្លាប់ចោលទាំងរស់ ។ ឯអ្នកស្រីកោះ-ពាញ (សល់តែកូនស្រីម្នាក់) សព្វថ្ងៃបានមករស់នៅរដ្ឋកាលីហ្វ័រនិញ៉ា សហរដ្ឋអាមេរិក ។

ពួកស្តាំនិយមមុន រួចរំលំសម្តេចជាក្រោយ ។ គេចូលកៀកសម្តេច បញ្ចុះបញ្ចូលបញ្ឆោរសម្តេចឲ្យងាកទៅរកពិភពកុម្មុយនិស្ត រហូតទ្រង់បានទាក់ទងជាមួយចិនជាដំបូងក្នុងឆ្នាំ១៩៥៦ ។ ពន្យល់សម្តេចឲ្យធ្វើជាតួបនិយកម្មសហគ្រាសនានា, រោងចក្រ, បង្កើតសហករណ៍តាមបែបកុម្មុយនិស្ត... ដោយបញ្ចូលខៀវ-សំផនជារដ្ឋមន្ត្រីពាណិជ្ជកម្ម, គាត-ឈុនជារដ្ឋមន្ត្រីឧស្សាហកម្ម, ថៅ-សេងជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងអប់រំជាតិ។

ដំណាក់ការមួយទៀត ពួកគេជ្រៀតចូលទៅដណ្តើមកៅអីក្នុងមន្ទីររដ្ឋសភាធ្វើជាតំណាងរាស្ត្រ ដើម្បីបានជិតដិតនិងទាក់ទងជាមួយប្រជាជន ក្នុងផែនការរៀបចំនិងពង្រីកមូលដ្ឋានបដិវត្តន៍នៅតាមជនបទស្រែចំការ ដែលរបបដឹកនាំមិនសូវអើពើនោះ ។

៣- ប៉ែងកំចាត់ពួកស្តាំនិយម មានក្រុមលោកស៊ឹម-វ៉ារ, យ៉ែម-សំបូរ, សឺន-សាន, លន់-នល់, យ៉ី-តាំងលីម ឲ្យខ្ចាតខ្ចាយពីសម្តេចសីហនុ ពីរដ្ឋាភិបាល ពីរដ្ឋសភា ហើយនិងធ្វើយ៉ាងណាឲ្យសីហនុស្អប់ពួកទាំងនេះទៀតផង ។

ផែនការរបស់គេមានដំណាក់ការច្បាស់លាស់ណាស់ ក្នុងការប្រឆាំងនឹងសីហនុ ។ លុះដល់ប្រព័ន្ធបដិវត្តន៍ផ្ទៃក្នុងគេរឹងមាំគួរជាទីទុកចិត្តបានហើយ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមក៏បណ្តោះគ្នាភៀសខ្លួនចេញទៅព្រៃ នៅទីជនបទរួមរស់ជាមួយប្រជាជនដើម្បីវាវរកចំណុចខ្សោយប្រជាជន ងាយស្រួលនឹងទាក់ទាញដឹកនាំ ។ កាលបើប្រជាជនចូលចិត្តពួកគេហើយ គេក៏ចាប់ផ្តើមឆាកបណ្តុះកំហឹងបដិវត្តន៍វណ្ណៈអធនឲ្យស្អប់វណ្ណៈអ្នកដឹកនាំ វណ្ណៈស័ក្តិភូមិ អ្នកមាន អ្នកក្រុង អ្នកចេះដឹង...។ គេលើកយកឧទាហរណ៍ជាក់ស្តែងមកលាតត្រដាង ពន្យល់ប្រជាជន ចង្អុលបង្ហាញពីរបៀបកេងប្រវ័ញ្ច ជិះជាន់ បំបិទសិទ្ធិ និងអយុត្តិធម៌ពុករលួយរបស់ពួកវណ្ណៈសក្តិភូមិកាន់អំណាច ។ គេពន្យល់ប្រជាជន ពីពួកប៉ូលិស គិញ គយ ប៉េអ៊ីម ដែលគ្មានធ្វើការបំរើរក្សាសន្តិសុខឲ្យប្រជារាស្ត្រទាល់តែសោះ គឺច្រាក់ក្តាចាំតែច្របាច់ក ជិះជាន់ ចាប់ចងរាស្ត្រខ្មែរ ជំរិតយកលុយកាក់ជាដើម ។ ដោយឃើញឧទាហរណ៍ជាក់ស្តែង ប្រជាជនជាពិសេសពួកយុវជនក៏ជឿទុកចិត្ត ចូលបំរើជាយោធាតាមការភូតភររបស់អង្គ-ការថា ទៅរំដោះខ្មែរឲ្យរួចពីចក្រពត្តិអាមេរិកាំង ពីវណ្ណៈសក្តិភូមិជិះជាន់ជញ្ជក់ឈាមរាស្ត្រនោះ ។

កាលបើកំហឹងវណ្ណៈពុះកញ្ជ្រោលក្នុងស្រទាប់ប្រជាជនហើយ ពួកគេចាប់ពន្យល់ពីមធ្យោបាយយ៉ាងណា ដើម្បីរំដោះរើបំរះខ្លួនចេញពីការជិះជាន់នោះៗដោយលើកយកការតស៊ូវណ្ណៈឲ្យឈ្មោះថា ៖ កងទ័ពប្រដាប់អាវុធប្រជាជនវណ្ណៈអធន ជាមធ្យោបាយ ពោលគឺគេត្រូវតែប្រយុទ្ធសម្លាប់ខ្មាំងជាដាច់ខាត ទើបរំដោះខ្លួនបាន ។ ត្រង់នេះហើយដែលពួកក្រហមឲ្យឈ្មោះថា (កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ) នោះ ។ ក្នុងការពន្យល់បំផុសកំហឹងវណ្ណៈនោះ ពួកគេបានបំភ្លៃប្រវត្តិសាស្ត្រឲ្យស្របទៅនឹងទិសដៅស្មារតីតស៊ូបដិវត្តន៍បក្សកុម្មុយនិស្តខ្មែរ ដូចជាការបំភ្លៃប្រវត្តិតស៊ូបះបោរក្នុងរាជ្យនរោត្តម មានអាចារ្យស្វា ពោរកំបោរ (ឃុបគាំទ្រឲ្យបង្កចលនាក្នុងស្រុក កុំឲ្យខ្មែរមានឱកាសទៅវាយដណ្តើមយកកម្ពុជាក្រោមមកវិញ), ការសម្លាប់លោកបាដេ នៅភូមិក្រាំងលាវ (បារាំងជិះជាន់ទារពន្ធធ្ងន់ពេក), អាចារ្យហែម-ចៀវ (ពន្យល់ខ្មែរឲ្យភ្ញា

ក់រព្ញករហួតបារាំងចាប់ផ្សឹកដាក់គុក សុគតនៅកោះត្រឡាច)... ថាបានត្រួសត្រាយបដិវត្តន៍មុនគេ ។

ដល់ពេលនេះ ប្រជាជនក្លាយមកជាឧបករណ៍របស់បដិវត្តន៍គេហើយ ស្រេចតែនឹងគេលៃឆ្លៃប្រើតាមសេចក្ដីត្រូវការ ដោយយកវិន័យរឹងដូចដែក នរណាក្បត់ទិសដៅអង្គការត្រូវកាត់ទោសខ្លួនឯង... បេះដូងថ្ម គ្មានមនោសញ្ចេតនា គ្មានមេត្តាអនុគ្រោះសោះឡើយ ។ ឯកងឈ្លបនិងយោធា គេបង្រៀនតែពីវិធីសម្លាប់ខ្មាំងប៉ុណ្ណោះ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦២ សាឡុត-សរបានភៀសខ្លួនពីក្រុងភ្នំពេញចូលព្រៃ រៀបចំត្រៀមលក្ខណៈប្រឆាំងនឹងសម្ដេចសីហនុ ។ គ្នាគាត់ជាច្រើនទៀតបានរត់ចេញជាបន្តបន្ទាប់ដែរដូចជាខៀវ-ប៉ែន (សាស្ត្រាចារ្យ មសបភ) (១៨) រត់ចូលព្រៃក្នុងឆ្នាំ១៩៦៣ ។ ក្រោយមកទៀតមានទីវ-អុល (សាស្ត្រាចារ្យទុតិយភូមិផ្នែកអក្សរសាស្ត្រខ្មែរ), ធុច-រិន (សាស្ត្រាចារ្យ មសបភ)... ក៏នាំគ្នាភៀសខ្លួនចេញបន្តបន្ទាប់គ្នាដើម្បីរៀបចំកម្លាំងបដិវត្តន៍វាយយកអំណាចពីសម្ដេចសីហនុនៅឯទីជនបទ ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៧ ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់ក៏ភៀសខ្លួនចេញពីក្រុងភ្នំពេញ ចូលទៅពួនសម្ងំក្នុងស្ថានទូតចិនខ្ទង់បីខែ ទើបចិនបណ្ដោះចេញទៅព្រៃទៀត ដោយខ្លាចពួកគិញសម្ដេចសម្លាប់ចោល ព្រោះជាប់ចោទថា បានបំបះរាស្ត្រនៅសំឡូត ក្រញូងបាត់ដំបង ។

*　　*

*

(១៨) ឈ្មោះបដិវត្តន៍ហៅថា មិត្តស៊ូ បាននាំកងទ័ពចូលក្រុងបាត់ដំបងមុនគេនៅល្ងាចថ្ងៃទី១៧មេសា ១៩៧៥ បានធ្វើជាគណៈតំបន់៤ (គឺផ្នែកខាងក្រោមក្រុងបាត់ដំបង ទៅដូនទាវ ចែកគ្នាជាមួយតំបន់៣ ដោយយកផ្លូវរទេះភ្លើងជាគោល) មួយរយៈ ។ ប្រាំមួយខែក្រោយមក មូល-សម្បត្តិចាត់ឲ្យយោធាទៅចាប់ស្វាត់ៗ យកទៅសម្លាប់ចោល ហើយកុហកប្រជាជនថា អង្គការបានបញ្ជូនឲ្យទៅធ្វើទូតនៅស្រុកថៃ ។

ការបះបោរនៅតំបន់សំឡូត

ការបះបោរនៅតំបន់សំឡូត ក្រញូងនេះហើយ ដែលជាដើមភ្លើងនៃសង្គ្រាមស៊ីវិលក្នុងស្រុកខ្មែរ ឬសង្គ្រាមបដិវត្តន៍ពួកខ្មែរក្រហម ។ អំពើពុករលួយនិងអំពើអយុត្តិធម៌ជិះជាន់របស់ពួកអាជ្ញាធរខេត្តបាត់ដំបងសម័យលោកយ៉ែម-មុនីរ័ត្នបានធ្វើឲ្យប្រជារាស្ត្រស្រុកសំឡូត មានសេចក្តីក្តៅក្រហាយយ៉ាងខ្លាំង ។ មូលហេតុនេះក្លាយជាឱកាសយ៉ាងល្អកំររកបានមួយ ដែលពួកខ្មែរក្រហមរង់ចាំអស់ពេលជាយូរមកហើយ ។

ពួកស្ទួលខ្មែរក្រហមនៅក្រុងភ្នំពេញ បានបញ្ជូនគ្នាគេមកបំបះរាស្ត្រឲ្យក្រោកឡើងតស៊ូប្រឆាំងនឹងអាជ្ញាធរខេត្តបាត់ដំបង ។ ហើយការបះបោរនៅតំបន់សំឡូតនេះបានរាលដាលចូលទៅក្នុងខេត្តនានាទៀត ដូចជាខេត្តកោះកុង, កំពត(ឈូក) កំពង់ស្ពឺ, តាកែវ, កំពង់ឆ្នាំង(កំពង់ត្រឡាច), កំពង់ចាម, កំពង់ធំ... ដែលមានមូលដ្ឋានខ្មែរក្រហម ឬមានដំណាងរាស្ត្រនិន្នាការក្រហម ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៧ ប្រជាជនស្រុកសំឡូតបាននាំគ្នាទាំងភូមិៗរត់ចូលព្រៃ ហើយត្រូវពួកអាជ្ញាធរខេត្តបាត់ដំបងលាបពណ៌គ្នាថា «ខ្មែរក្រហម» ។ ក្នុងសៀវភៅ «កសិករនិងនយោបាយនៅកម្ពុជា, ១៩៤២-៨០» (Peasants and Politics in Kampuchea, 1942-80), លោកបែន-ឃៀកណាន់ (Ben Kiernan) បានសរសេរពីការបះបោរនោះថា បានកើតឡើងចំពេលដែលកងទ័ពយួនយៀកកុងនៅវៀតណាមកំពុងតែជាប់ដៃតទល់ជាមួយនឹងកងទ័ពអាមេរិកាំងកន្លះលាននាក់ ។ នៅក្នុងខែមិថុនា១៩៦៧ ប្រជារាស្ត្រជាងបួនពាន់នាក់ បានរត់ចូលព្រៃអស់ជាងមួយខែ ។ ក្រោយមកបានព្រះគ្រូព្រះវ័ន្តរតន៍ អ៊ីវ-ទួត មេគណខេត្តបាត់ដំបងនិមន្តទៅសំរុះសំរួលបញ្ចុះបញ្ចូលខ្មែរបះបោរទាំងនោះ ដែលមានទាំងព្រះសង្ឃផង ឲ្យចូលមករស់នៅក្នុងភូមិម្តងវិញ

ដោយចង់ទូលការពិត អ្នកស្រុកសំឡូតបានជ្រើសរើសតំណាងពីរនាក់ ហើយចាត់ឲ្យធ្វើដំណើរនាំដំណឹងទៅទូលសម្តេចនៅឯក្រុងភ្នំពេញ តែត្រូវបក្សពួកលោកលន់-នល់ចាប់សម្លាប់ចោលបាត់ទៅ ។ តាមពិតលោកលន់-នល់មិនបានដឹងសោះទេ គឺជាបក្សពួកលោកអភិបាលខេត្តបាត់ដំបងយ៉ែម-មុនីរ័ត្ន និងនាយទុនទេ ដែលឃុបឃិតគ្នាធ្វើការបំបិទមាត់តំណាងអ្នកស្រុកសំឡូតទាំងពីរនាក់នោះ ព្រោះខ្លាចសម្តេចជ្រាបពីរឿងដែលពួកគេប្លន់កម្មសិទ្ធិ ប្លន់ប្រវ័ញ្ចយកដីចំការប្រជារាស្ត្រស្រុកសំឡូត ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨ ស្មេរខ្ញុំចេញពីមហាវិទ្យាល័យគរុកោសល្យ ជាសាស្ត្រាចារ្យមធ្យមសិក្សាបឋមភូមិ មកបង្រៀននៅវិទ្យាល័យអ៊ាបឃុត-នេតយ៉ង់ បាត់ដំបងក្រុង មានលោកឃិន-ផូ ជាចាងហ្វាង ។ កាលនោះអាជ្ញាធរខេត្តបានកេណ្ឌកងប៉ូលីសខេត្តកងស្វ័យត្រាណតាមភូមិនានា គ្រូបង្រៀនបឋមសិក្សា ឲ្យទៅធ្វើការបង្ក្រាបអ្នកស្រុកសំឡូត និងធ្វើការឃោសនាបញ្ចុះបញ្ចូលឲ្យអ្នកស្រុកមករស់នៅក្នុងភូមិដូចធម្មតាវិញ ។ គេឲ្យឈ្មោះសកម្មភាពនោះថា ប្រតិបត្តិការសន្តិភាព ។ តាមលោកបែន-ឃៀកណាន់ ដែលបានសម្ភាសន៍ជាមួយអធិការធុយ-ប៊ុនសួរ នៅទីក្រុងប៉ារីសឆ្នាំ

១៩៨០ ថាពួកលោកគ្រូបឋមសិក្សាបានចូលរួមដោយស្ម័គ្រចិត្ត តែបើតាមខ្ញុំដឹងវិញនោះ គឺស្ម័គ្រចិត្តដោយបង្ខំ (volontaire obligatoire) ទេវិញទេ ព្រោះអស់លោកគ្រូបឋមសិក្សាខ្លាចអំណាចលោកអធិការបឋមសិក្សាណាស់ ។ ឯលោកអធិការស្តាប់បង្គាប់និងផ្តាប់ចៅហ្វាយខេត្ត ។ ឯលោកគ្រូមធ្យមសិក្សាមិនបានចូលរួមក្នុងប្រតិបត្តិការសន្តិភាពយកល្អមើលនោះទេ ។

លោកមាស-ម៉ុន ដែលសព្វថ្ងៃរស់នៅក្រុងតាខ្មៅ រដ្ឋវ៉ាស៊ិនតោន ជាអតិតកងស្វ័យត្រាណឃុំបាយដំរាំ ស្រុកបាណន់ បានជាប់កំណែនទៅបង្ក្រាបរាស្ត្រនៅតំបន់សំឡូតដែរក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨ ។ លោកមាស-ម៉ុនបានសារភាពថា កងស្វ័យត្រាណ ប៉ូលីស បានចាប់មាន់ទាជ្រូក គាស់យកចានឆ្នាំង ទ្រព្យសម្បត្តិដែលអ្នកស្រុកជីកដីកប់លាក់ទុក ក្នុងវេលាដែលរត់លួន តាមការបញ្ជេះរបស់ពួកខ្មែរក្រហមនោះ ។

តើបុព្វហេតុពិតនោះយ៉ាងណា ទើបបណ្តាលឲ្យមានការបះបោរនៅសំឡូត ?

សូមមេត្តាជ្រាបថា ចាប់តាំងពីឆ្នាំ១៩៦០មក អ្នកស្រុកនៅខេត្តបាត់ដំបងបាននាំគ្នាពង្រីកដីចំការសំរាប់ដំណាំ ក្រូច ស្វាយ ម្នាស់... ច្រើនឡើងៗ ហើយនាំគ្នាចាប់ដីថ្មីៗមានជីរជាតិនៅអណ្តើកហែប, ថ្ងៃ(ម្នាស់ កៅស៊ូ), កំពង់គល់ រហូតដល់សំឡូត ។ ការនេះក៏រាលដាលដល់ពួកអស់លោកផ្នែករដ្ឋបាលខែត្រ នាយកក្រសួងសុរិយោដី នាយទុនខ្មែរ ចិន មានលោកហូ-តុងហាន់, ហូ-តុងហាប់ជាដើម ។ តាំងពីយូរយារមកហើយ អ្នកស្រុកនៅសំឡូតមានដីចំការកេរ្តិ៍ពីដូនតាម៉ែឪគេមក ដើមស្វាយគល់ប៉ិនកង់រទេះ ដើមធូរេនធំខ្ពស់លលៃ, ចំការចេក ម្នាស់ សាវម៉ាវ... តែដីចំការទាំងនោះមិនដែលមានប្លង់កម្មសិទ្ធិសំគាល់ទេ ព្រោះប្រជារាស្ត្ររស់នៅតំបន់ដាច់ស្រយាល គ្មានផ្លូវថ្នល់ (ខ្លះមិនដែលស្គាល់ផ្សារផង) នៅល្ងង់ខ្លៅពេកក្នុងរឿងកម្មសិទ្ធិប្លង់ដីនេះ ។

ដោយចង់បានដីតំបន់សំឡូត (ដីក្រហម) ដ៏មានជីរជាតិនោះ បុគ្គលិកសាលាខេត្ត សាលាស្រុកបាត់ដំបង ចៅក្រសួងនានា នាយទុនខ្មែរ ចិន ជាពិសេសនាយកក្រសួងសុរិយោដី (ក្រសួងផែនទី) បានឃុបឃិតគ្នាធ្វើប្លង់កម្មសិទ្ធិវាតប្លន់យកដីចំការអ្នកស្រុកសំឡូតទាំងបំពាននិងអយុត្តិធម៌ ។ ដោយសំអាងលើប្លង់កម្មសិទ្ធិត្រឹមត្រូវស្របច្បាប់ ពួកគេបានឲ្យត្រាក់ទ័រទៅឈូសរុញព្រលំដំណាំចាស់វាតធ្វើរបងធ្វើព្រំដីរបស់គេ ។ អ្នកស្រុកសំឡូតដល់ឃើញគេមកឈូសយកដីចំការខ្លួនទាំងបំពាន ក៏នាំគ្នាមកឃាត់ តែម្ចាស់កម្មសិទ្ធិថ្មីសំអាងលើប្លង់ដីត្រឹមត្រូវមិនព្រមស្តាប់ ហើយរឹតតែបន្តការឈូសដីតទៅទៀត ។ ដោយឃាត់មិនស្តាប់ អ្នកស្រុកក៏នាំគ្នាបះកាប់សម្លាប់អ្នកបើកបរត្រាក់ទ័រស្លាប់ទៅ ។ អាជ្ញាធរខេត្តក៏បញ្ជូនកងប៉ូលីសទៅបង្ក្រាប មានបាញ់សម្លាប់និងចាប់មកដាក់គុកផង ។ ប្រុសៗក៏នាំគ្នារត់ចូលពួនព្រៃអស់ នៅសល់តែស្រីៗ ក្មេង និងចាស់នៅចាំផ្ទះសំបែងទ្រព្យសម្បត្តិ ។ ដោយការសំរុះសំរួល ប្រុសៗបាននាំគ្នាចូលមកនៅក្នុងភូមិស្រុកវិញ ។ បន្តិចមក ក្នុងពិធីបុណ្យចូលឆ្នាំរាំវង់មួយ (តាមសេចក្តីរាយការណ៍របស់លោកម៉ែ-សៅរី គ្រូបឋមសិក្សាទក្ខិណាសាលា) ថាប៉ូលីសបានចាប់រំលោភកូនក្រមុំអ្នកស្រុកសំឡូត ។ ការបំពាននេះបានបង្កើតជាអធិករមួយថែមទៀត ។ កំណាន់នារីនោះបានកាប់ប៉ូលីសនឹងពូថៅស្លា

ប់ទៅ ។ ពួកកងប៉ូលីសក៏លើកគ្នាមកបាញ់សម្លាប់អ្នកស្រុកអស់ជាច្រើន ។ អ្នកស្រុកក៏បះបោរម្ដងទៀត នាំគ្នាទាំងប្រុស ស្រី ក្មេង ចាស់ ទាំងភូមិៗនាំគ្នារត់ចូលព្រៃ ។ ឃើញឱកាសល្អហើយ ពួកខ្មែរក្រហមក៏ចូលមកបន្លំទាក់ទងពន្យល់អ្នកស្រុកសំឡូត ញុះញង់បន្ថែម បំផុសកំហឹងសងសឹកប្រឆាំងនឹងពួកអាជ្ញាធរខេត្តបាត់ដំបងប-ណ្ដោយ ។ នេះហើយជារឿងពិតដែលគេខំនាំគ្នាលាក់រហូតដល់សព្វថ្ងៃ ។

នៅថ្ងៃទី៣០ មេសា ១៩៦៧ សម្ដេចមានបន្ទូលថា ៖ មិនមែនមានតែពួកខ្មែរក្រហមទេដែលខឹងនោះ គឺប្រជាជនសាមញ្ញនៅខេត្តបាត់ដំបង ក៏មានចិត្តខេរខឹងនឹងអាជ្ញាធរខេត្តដែរ ។ លោកបែន-ឃៀកណាន់បានដកស្រង់ព្រះបន្ទូលរបស់សម្ដេចតាមសម្លេងវិទ្យុប៊ីប៊ីស៊ី ត្រង់ទំព័រ១៧៧ថា ៖ ពួកអាជ្ញាធរខេត្តទាំងនោះ បានជួយគាំទ្រដល់ពួកមូលធនដែរ ដោយអនុញ្ញាតឲ្យពួកគេសង្កត់សង្កិនប្រជារាស្ត្រ ជាឧទាហរណ៍គេយល់ព្រមឲ្យពួកមូលធនទទួលផ្ដាច់មុខ ឬមានសិទ្ធិពិសេសក្នុងការដឹកនាំត្រី និងឥវ៉ាន់ផ្សេងៗទៀត)ទៅលក់)ក្នុងតំបន់អណ្ដើកហែប និងប៉ៃលិន ។ ហើយមានអំពើអយុត្តិធម៌ធំៗដែរក្នុងការចែកដីធ្លី ។ ពួកអ្នកមានទាំងនោះបានក្រឡៃដីធ្លីគេទៅជាកម្មសិទ្ធិស្របច្បាប់ ដែលធ្វើឲ្យខូចប្រយោជន៍ដល់ជីវភាពនៃជនក្រីក្រ ដែលរស់នៅៗក្នុងតំបន់នោះៗ ។

នៅមោងឫស្សីក៏មានបញ្ហាវាងថៅតំបន់និងប្រជារាស្ត្រសាមញ្ញដែរ ធ្វើឲ្យប្រជាជនមានការឈឺចាប់នឹងអំពើអយុត្តិធម៌...។ តាមការពិត អានាធិបតេយ្យពេញទីនិងការរំជើបរំជួលបានកើតមានឡើងនៅក្នុងខេត្តបាត់ដំបង ។ ខ្ញុំសុំប្រាប់ថា ខ្ញុំនឹងផ្លាស់អាជ្ញាធរទទួលខុសត្រូវខេត្តបាត់ដំបងមួយរំពេជ ។

លោកយ៉ែម-មុនីរ័ត្ន ក៏ត្រូវផ្លាស់ចេញ ហើយលោកទឹម-ងួនបានមកជំនួសប្រហែលប្រាំមួយខែ សម្ដេចក៏ចាត់លោកអ៊ិន-តាំ មកធ្វើជាអភិបាលខេត្តបាត់ដំបងដើម្បីជួយដោះស្រាយរំងាប់អធិករនិងការបះបោរនៅសំឡូត ។

លោកភុន-គង់ អតីតស្មៀនសាលាស្រុកអូរជ្រៅ សព្វថ្ងៃរស់នៅក្រុងតាខ្មៅបានឲ្យការណ៍ថា កាលនោះមានអ្នកបះបោរនៅសំឡូត បាននាំកាំភ្លើងមួយដើមមកចុះចូល ហើយបាននិយាយថា ពួកគេមិនមែនជាខ្មែរក្រហមទេ គេរត់ចូលព្រៃក៏ព្រោះតែក្ដៅក្រហាយនឹងពួកអាជ្ញាធរខេត្តបាត់ដំបងឃុបឃិតជាមួយនាយទុន ទៅប្លន់យកដីកេរ្តិ៍របស់គេ និងការបង្ក្រាបយ៉ាងព្រៃផ្សៃបាញ់សម្លាប់ប្រជារាស្ត្រនៅសំ-ឡូត ។ ការបះបោរនេះហាក់ដូចជារង់ចាំតែឱកាសនឹងផ្ទុះកាលណាបើមានមេដឹកនាំណាមួយមកពន្យល់បន្ថែម ។

នេះហើយជាបុព្វហេតុពិតនៃការបះបោរនៅសំឡូត ហើយដែលពួកខ្មែរក្រហមមួយក្ដាប់តូចឆ្លៀតឆក់យកឱកាសដ៏ល្អនេះ មកធ្វើជាឈ្នាន់បដិវត្តន៍បណ្ដោយ ។ ពួកអតិតខ្មែរវៀតមិញមាន មូល-សម្បត្តិ, អាចារ្យប្រេស, ធុច-រិន... ព្រមទាំងសមាជិកចលនាយុវកក បានចូលជ្រៀតជ្រែកក្នុងរឿងនេះ ។ ពួកគេលូកដៃកកូរបំបះរាស្ត្រឲ្យក្រោកឡើងតស៊ូ ហើយពួកគេក៏បង្កើតកងទ័ពខ្មែរក្រហមជាដំបូងក្នុងឆ្នាំ១៩៦៨នៅបាយដំរាំ ស្រុកបាណន់ ដោយកោះហៅគ្នីគ្នាគេជាអតិតខ្មែរឥស្សរៈ, ខ្មែរវៀតមិញមិនបានបុណ្យស័ក្តិអ្វីបន្តិចសោះពីសម្ដេច ក្រោយសន្និសិទហ្សឺណែវបញ្ចប់សង្គ្រាម

នៅឥណ្ឌូចិនក្នុងឆ្នាំ១៩៥៤មក ។ មូល-សម្បត្តិ (រស់-ញឹម ឬតាកៅ), អាចារ្យប្រេស, ប៊ុង-ភឿក, អាចារ្យឡាច-សាវេន (១៩) បានចូលទៅព្រៃវិញ លើកលែងតែលោកស៊ីវ-ហេង, អាចារ្យឡាច-សាវ៉ន (២០), ប្រាក់-ខាន់មិនព្រមចូលទៅព្រៃវិញឡើយ ទោះបីមានសំបុត្រមកបង្ខំនិងគំរាមថា បើមិនទៅនឹងត្រូវស្លាប់ក៏ដោយ ។

សំឡូតក៏បានក្លាយទៅជាមូលដ្ឋានចំបងនៃចលនាបដិវត្តន៍តស៊ូពួកខ្មែរក្រហម មានទីតាំងនៅលើភ្នំវាយចាប មានរូងគុហារ (Grottes) អាចលាក់មនុស្សបានរាប់រយ និងសម្ភារៈសឹកជាច្រើនផង (ភ្នំវាយចាបជាភ្នំថ្មកំបោរ Roches calcaires) ។

សូមសួរថា តើនរណាជាអ្នកទទួលខុសត្រូវក្នុងរឿងបះបោរ និងការកកើតនៃខ្មែរក្រហមនៅសំឡូតនេះ ? តើហេតុអ្វីបានជាយ៉ែម-មុនីរតន៍ហ៊ានធ្វើអំពើពុករលួយនេះ ក្រែងគាត់ស្រង់ដើមព្រោះបានទិញប៉ុស្តិ៍ខ្លាញ់នេះពីអ្នកម្នាងជាច្រើនលានរៀលទេដឹង ? ។

* *

*

(១៩) ឡាច-សាវេន និងឡាច-សាវ៉នជាបងប្អូនបង្កើត ។ ឡាច-សាវេនបានចេញទៅហាណូយនៅចុងឆ្នាំ១៩៥៥ ឯប្រពន្ធនិងកូនបួននាក់បានទៅតាមជាក្រោយក្នុងឆ្នាំ១៩៦០ ។ កូនប្រុសរៀនជាប់វេជ្ជបណ្ឌិតពីស្រុកចិន ។ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៦-៧៧ ប៉ុល-ពតបានចាប់ពួកខ្មែរក្រហមអតីតវៀតមិញ ឯកូនប្រុសស្រីឡាច-សាវេនក៏ត្រូវគេសម្លាប់អស់ ។ គេជន្លៀសប្រពន្ធឡាច-សាវេនឈ្មោះលឿត ឲ្យមកនៅបាត់ដំបងជាមុន នៅលើផ្ទះលោកលិម-ករ (បុគ្គលិកកសិកម្ម) ។ ដល់ដឹងថាប្តី កូនៗ ត្រូវគេសម្លាប់លោលអស់ហើយ ក្នុងពេលដែលប៉ុល-ពតឲ្យទ័ពម្ជ្រឹមប័ក្សមកចាប់មូល-សម្បត្តិ នាថ្ងៃទី១៨ មិថុនា ១៩៧៨ នោះយាយលឿតនេះក៏ចងកសម្លាប់ខ្លួននៅនឹងភ្នាក់ដៃជណ្តើរផ្ទះលោកលិម-ករស្លាប់ទៅ ។

(២០) ឡាច-សាវ៉ននិងស៊ីវ-ហេង បានចុះចូលនឹងសាធារណរដ្ឋលោកលន់-នល់ ។ លោកស៊ីវ-ហេងបានប្រគល់ឯកសារនិងរូបថតជាច្រើននៃពួកខ្មែរក្រហម ខ្មែរវៀតមិញ ហើយបានពាក់ស័ក្តិជាវរសេនិយទោនៅបន្ទាយសឹករងស៊ីសុផុន ឯកូនអាចារ្យឡាច-សាវ៉នឈ្មោះឡាច-សុវត្ថិ បានពាក់ជាអនុសេនិយទោ ។ ល្ងាចថ្ងៃខ្មែរក្រហមចូលក្រុងបាត់ដំបង ពួកគេចាប់ឡាច-សុវត្ថិបាញ់សំលាប់ចោលនៅនឹងជើងជណ្តើរផ្ទះនៅភូមិគរ ហើយហាមមិនឲ្យយកសពទៅដុតឬកប់ឡើយ ។ តាំងពីឆ្នាំ១៩៧៣មក លោកស៊ីវ-ហេងឈឺខ្វិនស្លាប់មួយចំហៀងខ្លួននៅនឹងផ្ទះភូមិគរ (សូមអានផ្នែកសេចក្តីបន្ថែមនៅផ្នែកបញ្ចប់សៀវភៅ) មួយខែក្រោយពីខ្មែរក្រហមឈ្មោះមិត្តភឿង (គណឃុំជ្រៃ និងមេនគរបាលខេត្តបាត់ដំបង) បានទៅយកលោកស៊ីវ-ហេង ទៅសម្លាប់នៅភ្នំក្រពើ រួចកាត់ក្បាលផ្ញើទៅឲ្យនួន-ជានៅឯភ្នំពេញ ។

ពួកសមា ជិកចលនា « យុវកក » គឺជាចលនាស្នូលបដិវត្តន៍របស់សាឡុត-សរ ។ ក្រោយដែ លពួកខ្មែរក្រហមមានជ័យជំនះរំលំរបបសាធារណរដ្ឋលន់នល់ នៅថ្ងៃទី១៧ មេសា ១៩៧៥មក អង្គការខ្មែរក្រហមបានយកពួក យុវកក

នេះមកធ្វើជាគណៈស្រុកនានា ឬជួនកាលតែងតាំងជាគណសហករណ៍ផង ។

ក្នុងឆ្នាំ១៩៦០ មានពួកបញ្ញវ័ន្តក្រហមខ្លះវិលត្រឡប់មកពីស្រុកបារាំង ដូចជា ៖ ថៅ-សេង, ខៀវ-សំផន, ហ៊ូ-យន់, ភោគ-ឆាយ, គាត-ឆុន, ហ៊ូ-នឹម ។ ឆ្នាំនោះពួកកុម្មុយនិស្តខ្មែរបានបង្កើតបក្សម៉ាសសីស្ត-ឡេនីននៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញ ។